

„M indig csak az elvégzett munka után fizetek”

Hol laknak a cigányok a faluban?

A cigányok bent laktak a patak mellett 1955-ben, amikor ők itt építettek. Utána költöztek kinti részbe is.

Szaporodtak '89 előtt és után egyformán.

Laknak még a Cékend alatt, ott egy családnak adtak helyet. Eladta a házat, elköltözött, majd egy-két év múlva visszajött, s addig síránkozott, hogy nagy családja van, hogy adtak házhelyet a cékend alatt. Aztán a többi foglalták körül. Most 20 család lakik ott. Telekságon fejjel még egy út ki megy, ott laknak fennebb, bal felől. Laknak a Dávid utcában, ott házat vettek, azok kereskedő sátorosok. Laknak a falu alsó felében.

Közvetlen szomszédoktól vettek telkekre való földet mostanában. Azok el kellett adják nekik, mert termelni úgyse tudtak azokon a földeken, mert mindent elloptak a cigányok.

Csak itt üldögélnek, a cigány negyed előtt, a központon csak átjárnak.

Volt egy dögös család, a dögkertben egy házban laktak, az összeomlott. Egy másik cigány házat vett a Telekság mellett, oda költöztek a dögösök. De mocskolták a patakot, s akik még a patak mellett laktak, s a patak vizét használták, azok panaszkodtak, hogy nem tudják használni a patakot. Ezért ide a Külső Nagykert fölé költöztették őket. Egy volt, künnebb, s most vagy 10 család van, a többiekkel össze vannak már vegyülve.

Vannak házi cigányok, azok a dögösökkel nem foglalkoznak.

Miből élnek?

Most nekik nagyon jól megyen. Régebb is az itteni cigányok kapáltak, kaszáltak, mentek így napszámra, ebből éltek. Újabban béjött ez a magyarországi menet, s az arra való megy ki Magyarországra, s künn van, még télen is. Ugye, a forintnak nagyobb értéke van, mint a román lejnek.

S akik nem mentek el, tavasszal volt a gomba. Szedték a gombát, elein 80 000 lej volt kilója a hirip gombának. Olyan is volt, hogy egy nap a millió lejt megkereste. Később kevesebbet kaptak, de akkor is mentek, amíg lehetett menni. S amikor az lejárt, azután jött a málna, hordták a málnát, vette az erdészet, az elein 15 000 lej volt kilója. Most a kokolyzát hordják.

A gombáért ide jöttek helybe, vitték. Este mikor hazajöttek, mérték meg s fizették. 2-3 éve, hogy a gomba, ez a mesterség lett. De ezek elmennek kapálni, kaszálni, hagymaültetni, mindenhova.

Kertjük nincs, veteményekkel nem foglalkoznak, magukkal sem. Egyetlen egy van, kicsi kertjük van, répát, valamit termelnek.

S van a seprűkötés, hozzák a nyirfaágat, kötik a seprűt. 4-5 ezer lej darabja. 4-5 ezer darabot visznek el egyszerre. Ezek kötik, abból biza szép összeget kapnak. Olyan is van, hogy egy nap megköt száz darabot. Télen kötik a kosarat. Egymástól megtanulták. A gyermek amikor akkora, kezdi a venyigét fosztani, s az apja, anyja megfonja, s ő nézi.

Kereskedők nincsenek közöttük. Házi cigányok, így mondjuk.

Alszegben van egy, azoknak volt az apjuk kereskedő, Jancsiék, használt ruhákkal is foglalkoznak, régebb is ruhával foglalkoztak, s a Dávid utcában, azok mindennel foglalkoznak, lovászok is, lókupecsek. Régebb is jól éltek, nem éheztek.

Vannak-e saját szervezeteik, szerveződnek-e?

Nincs főnökük, ezek egymásra nem hallgatnak. Mindenki az övét, ki hogy tud.

Képviselőt akart nekik a magyar vezetés 1990-ben, mert tömegben nem lehet tárgyalni velük. Határozottan tiltakoztak, nekik

nem kell cigány képviselő. Olyan elemi erővel tört fel belőlük a tiltakozás, hogy az nagyon meglepő volt.

Rokoni alapon csoportosulnak, ha a rokonságok között verekedés van, elmennek a milicistához is, tegyen igazságot...

Saját intézményük van-e?

Voltak cigánybálok a régi kultúrában. Az újban egyszer volt, olyan mocskot csináltak, függönyt letépték, hogy többet nem engedték nekik.

Régebb voltak zenészek közöttük, de azok kihaltak.

Családi ünnepeket tartanak?

A keresztlőt megtartják. Katolikusok. Jehova tanúi is elkezdtek, amikor beálltak, segítették őket, s amíg volt pénzük, addig odaálltak, de azután visszatértek. Első áldozásig járnak templomba. Most volt, hogy akik elmaradtak, külön első áldoztatta a pap őket, tizenhatot. De általában a többiekkel együtt, a korosztállyal együtt van az első áldozásuk. De volt ez a jó nagy csoport, akiket úgy szedett össze azon kívül. Ez egy missziós terület az egyháznak, nem kellene menni a pápuákhoz, jöhetne két barát, hogy gondozza őket...

A lakodalom nem nagy dolog. Dolgozott két suhanc nálam, s azt mondják, adjak nekik két napszámot előre, fizessenek ki, majd ledolgozzák. S miért? Hát meg akarnak nősülni a hét végén. S mondom, ide figyelj, kaptok, de hétfő reggel, amikor jösztek dolgozni, mind a kettőtöknek felesége legyen! S mind a kettő megnősült, elmentek, megszöktették, mit tudom. De úgy kicsesztem magammal, egész nyáron alig tudtam visszavájni, mert nem jön többet! A pénz elment, s ha nekem jön dolgozni, akkor ingyen dolgozik, ő úgy látja, mert én este nem adok pénzt. Ő azt mondja, hogy ingyen dolgozott azon a nap. Úgy hogy aztán részletben kellett levonjam, 10 000 lejenként, hogy ő is tudjon élni. Ha nem kapott, akkor ő nem jön, függetlenül attól, hogy azelőtt megkapta.

A temetés a legnagyobb dolog. Zeneszóval temetnek, az nekik a legszebb. Csapatostól odavonulnak, a temetés az látványos valami.

Most úgy jártam Reginának a fiával, hogy van egy hely a hegyen, kaszáld le, adok háromszázezer lejt, de idáig akármilyen gyenge kaszással mentem, estig lefogyott. S a rendet is, rázással együtt, arra is adok ötvenezer lejt, háromszázötvenezer lejt. Leka-szált, de azt mondta, nincs amivel, étel kell. Nem tudok ételt adni, én is egyedül vagyok, én is kell vegyek. Akkor adjon pénzt, azt mondja, hogy holnapra vásároljak bé. Adtam ötvenezer lejt. Se nem kaszált, se az ötvenezer lejt... Adja vissza az ötvenezer lejt, azt se, ő nem tudja visszaadni, nincs. Találkozunk, a szemébe nézek, s annyi, mintha semmi se történt volna, semmi se számít. Megmondtam: többet a kapun bé ne gyere... de mindegy.

Megtanultam, mindig csak az elvégzett munka után fizetek. Vasárnap, hogy ne jöjjen ki, három veder vizet kellett volna ráöntsen a betonra, akkor öntöttük, na. Szombaton leteszem a két sör árát, hogy vasárnap csinálja meg. Kitelefonálok, hát nem csinálta meg, ki kellett jöjjen, s én megcsináljam. Egy banit se előre, nem szabad odaadni, másrészt csak magadnak veszel vele mérget.

Itt a faluba mégis őket használják minden napszámosmunkára, ők érnek rá, más nem, akinek van saját gazdasága. Egy napra, munkára őket lehet elhívni.

Olyan család nincs, hogy annyira jól vannak egy cigánnyal, hogy az náluk dolgozik, s nem csapja őket be?

Ilyen nincs. Én próbáltam, hogy édesgessem, egészen nagyvonalúan kezelni dolgokat, egyetlen egytől, ha látják, hogy erő van, akkor attól tartnak. Ez megnyilvánulhat többféleképpen, ha látják, hogy fizikai erő, vagy látják, hogy ez olyan, hogy ejtse jobb, ha ezzel nem kezdünk ki. Ilyen szempontból én azt mondhatom, hogy ahhoz képest, hogy milyen nyitott ott fenn az új ház építésénél

minden, s milyen értékek voltak, vannak ott, nem panaszkodhatom, hogy ők rájártak volna a dolgokra. Ilyen volt, hogy leszedtünk valami kertet, s a hevedert elhúzta. Le is mentem, megkaptam, láttam, hogy melyiknél van, mondtam nekik, hogy ejsze nem jó, mert én tőletek nem lopok, s ti tőlem loptok, s ennek én nem örvendek. Ha ti nem akartok velem jó szomszédságba lenni, akkor ejsze én sem akarok veletek jó szomszédságba lenni. Majd meglátjuk, hogy ki veszít többet. Nem csináltam többet... Nem akkora érték... Ezt egy évben egyszer-kétszer megcsinálom, akkor nyugodtabb vagyok... másképpen az utolsó szeget is elhordanák.

Addig megy ez, amíg kevesen vannak, kevesebben, mint a magyarok...

A tömeg nagy már, ott már lassan a telítettséget elérik... Sokkal nagyobb bátorságot kaptak, most úgymond sokkal szemtelenebbek, mind ezelőtt harminc esztendővel, s ez a fizikai erőnek a jele. Ezelőtt harminc esztendővel az útra nem jöttek be. Most benn vannak, benn randalíroznak az úton, s nincsen erő, rendőr, amelyik vissza tudná már szorítani... Régebb a kocsmába is, bement, szerényen megitta a kis sört, de mostmár komoly, voltak feszültségek... A Cékendalji kocsmába, verekedtek, s oda jutott, hogy a cigányokkal szemben elő kellett vegye a pisztolyt, hiába, hogy tudták, hogy ő a rendőr...

Magyarok s cigányok között keletkezett a konfliktus, s a rendőr szólt, hogy kuss, s akkor ezek rátámadtak a rendőrré... Volt ilyen régebb is... A rendőrhöz is hozzáverték...

Hogy beszélnek?

Magyarul, a sátorosok a Dávid utcában tudnak cigányul. Régebb a lókupecék, azok hosszú rokolyába, de most már azok sem...

Ezek itt nem öltöznek máshogy...

Régebb jártak szekérral, s amikor jött a jelentés, hogy kell ügyelni, egyik falu adta át a másiknak... Egyszer a kertben dolgozok, a feleségem süttött, hát látom, hogy jön a kert mellett fel

az a rokolyás, fekete. Én nem tudom, a tyúkot abba a helybe megfogta. Engem nem látott meg a cigányné. Ordítottam, dobd el te, a tyúkot abba a helybe elvette. A szekerek meg voltak állva, itattak. Én is, ásó volt a kezembe, s azzal behúztam egyet a fenekébe, s a szekérbe is, a tetején, egyet a cigányok közé...

Van olyan, hogy mesterséget tanuljon, azóta folyamatosan munkahelye legyen?

Egy, a személtelhordásnál dolgozott, egy munkahelyről ment nyugdíjra. Mentek egyébként, a gyerekek után többet kaptak, mint a fizetés, megérte, hogy állami munkahelye legyen.

Dezső is... De ő nem jött ki úgy, hogy két kiló, három kiló fonalat ne hozzon ki... Érdekes, cémagyári cérna, s itt az asszonyok megvették, s vitték Temesvárra eladni... Voltak többen is benne, effektív nagy tételek mozdultak meg..

Vegyes házasságra van-e példa?

Nincs.

Keresztelő volt. Ezelőtt, mert ha valakit elhívnak keresztanyának, azt visszautasítani nem szabad. El kell vinni.

1989 után hogy alakult a helyzet?

Járnak Magyarországra. S amelyik nem issza meg a pénzét, forgatja, az hazajön, s a téglaházat építi. S kérnek kölcsön, s van, hogy nem tudják megadni, s ha nem tudja megadni, a házat is elveszik... A cigánynak ez egy lehetőség, mert ha nem kapja meg a pénzt, nem mehet el Magyarországra dolgozni... Ez egy kitorési lehetőség, abban a helyzetbe nincs amit csináljon, nem tud annyi pénzt megszerezni, hogy elmenjen egy magyarországi munkára... El kell induljon, ki kell jusson...

A családos embereknek, munkaképeseknek 80 százaléka jár Magyarországra. Inkább a keleti részre, mezőgazdasági munkára. Bámulatosan gyorsan megtanulták a szőlőmunkákat. Megvan ez a készségük, a kosárfonás kapcsán, s nagyon termelékenyek...

Egyetlen családról tudok, amelyik kitelepedett, az is félig zete-laki... Nem jellemző.

A nyugatiak nem érzik, hogy ezek az emberek nem jutottak a gyűjtögető életmódnál tovább, azt hiszik, hogy a cigány azért olyan, mert a társadalom elnyomja... Hideg van, elmegy, s az első fát levágja, s tűzre teszi.

A cigányok nagyon gyorsan felismerik, hogy mozogni kell. 1989 után nagyon gyorsan megtalálták a lehetőséget, váltanak, egyik nap Magyarországon a szőlőben dolgozik, akkor hazazavar-ják, másnap szed gombát... a pillanatnyi túléléshez értenek... Hoz mogyorófát, megfonja, eladja... Sokkal jobb nekik ez a készségük, mint a magyaroknak, akik merevek...

A falu intézményeinek a fenntartásához nem járulnak hozzá. Amikor például temetés van, akkor sokat fizetnek, megváltják a sírhelyet, mert egyébként ők nem mennek közmunkázni, a temetőt rendezni...

Találékonyak... nincsenek törvényes házasságban, s az útleve-lükbe belepecsételnek, s akkor gyorsan megesküsznek, felveszi a férj a felesége nevét, s új útlevelet vált, s újra mennek...

Mikor dolgoznak, keresztbe akarnak kapálni, mert úgy rövi-debb, többet lehet pihenni... kaszálóba, mi elkezdtek, s végigvág-tuk, egy nap 16, 18 rendnél többet nem tudtunk végigvágni. S a cigány azt monta, a felénél forduljunk meg...

Állandóan kell számítani a cigányok jelenlétére, cigánykodás-ra, lopásra, sűrlődásra...

Konfliktusok előfordulnak-e?

Régebb voltak hangok, hogy ki kell pakolni őket. Ha a kom-munizmus nem lett volna, nem szaporodtak volna el. A rendszer kedvezett nekik. Ha a falu a régi rendje szerint működött volna, akkor az is lehetetlen lett volna, hogy a mai helyükre kerüljenek.

1989 előtt nagyobb konfliktusok voltak, mint most. Verekedés volt, a legények meghajigálták a cigány negyedét. Megtorlás volt

a lopásra, legények, éjjel, kövel kintről kezdték nyesni. Az volt az ilyen mögött, hogy átmentek a határon, hozzányúltak a termékhez, vagy kocsmái konfliktus után. Nem azt mondom, hogy jellemző volt, hogy általános dolog volt, minden egyes dolog után jött a megtorlás... de ha törvény elé került, a cigánynak nagyobb becsülete volt. Hát a Nagykertbe, Benő Árpai, jó ügyes nagy házat felépítette, küjjel-belől megvakolva. S a gabonát hazahozta, betette a ház közepibe, s a cigányok hordták, lopták. Akkor nekiállott, leste, s mikor bementek, kettőt késsel, az egyiknek a lábát. Hát saját házába, saját terményét, hát már nem volt mit kezdeni. S őt ítélték el! Aztán el is adta a házat, kivonult, nem akart többet a cigányokkal.. Fenyegették is, hogy na hadd el, így s úgy...

Itt a faluban találnak munkát, vagy elmennek máshová is?

A cigányok mozgása nagy, ide jönnek a környező helységekből is, ezzel is szaporodnak... kevesebb gond van ezekkel olyan értelemben, hogy viszonylag könnyebben megszerzik a megélhetésükhöz szükséges javakat, ez következik a mobilitásukból, nincsenek meg azok a konfliktusfelületek, mint amikor a mindennapi életüket itt kellett a faluba élni. Kevesebb az alkalom...

Régebb a munkájuk napszámos, mezőgazdasági munka volt, a seprűkötés mellett. Most több seprűt kötnek... Meg ez a gomba... Nem úgy, hogy a mezőről lopnak, mert most is kihúzza azt a két fej hagymát, de régebb sokkal jobban kellett félteni a termést. Viszont az is igaz, hogy most ha valaki valamit természet magának, az sokkal közelebb van, a kintebbi földek parlagon vannak. Leshegy tetején ha hagymát természetünk, onnan a cigánynak sokkal könnyebb volt lopni, mint itt szembe, az útról bárki látja...

Jelen pillanatban éppen annyira nem lopnak. Könnyebben hozzájutnak a pénzhez ezzel a gyűjtögetéssel.

Sokat költenek. A nyáron úgy ment nekik, hogy a magyaroknak úgy nem!

Nagy pénzüsszegek a cigányokhoz befolytak?

Az ki is megy, a boltost meg kell kérdezni. Főként ételt, élelmet és pálinkát vesznek.

Csiga... azt mondta a Kovács Zoli, Olaszországba vitt csigát... ezen a vidéken 50 tonna csigát lehet összegyűjteni egy esztendő alatt, egy szezonban... s ezt csak ezekkel a cigányokkal lehet összegyűjteni... Reggel korán mennek, a patakok folyása mellett, s összeszedik... Olyan is volt, egy reggel s délelőtt három kilót összeszedett, a cigány... Jön a vállalkozó, az megmagyarázza nekik, mit kell csinálni, milyen legyen az áru, este jön, veszi át, azonnal fizeti... Tudják, hogy miért dolgoznak, nem úgy, mint a gazdaember, az bizonytalan, hogy miért dolgozik.

A kutyabengét levágják, megtisztítják, de nem hordják el, mentünk kaszálni, s nem lehetett, olyan mocsok volt... Addig lehet ezt, amíg így zsákmányolhatnak, s nincsenek kényszerítve, hogy rendet tartsanak... Seprűgát hasonlóképpen, mert nem úgy, hogy levágja tőből, hanem deréktől felfele... Közötte gyalog nem lehet menni, olyan bozót van.

Nem gazdálkodnak, csak zsákmányolnak.

